

**Монгол Улсын тусгай хамгаалалттай газар
нутгийг өргөтгөх болон тэдгээрийн дотор ба
орчимд бэлчээрийн мал аж ахуйн тогтвортой
менежментийг сайжруулахад оруулах хөрөнгө
оруулалтыг нэмэгдүүлэх эдийн засгийн
нөлөөлөл:**

Зорилтот хувилбарын шинжилгээ

Гүйцэтгэлийн хураангуй

Монгол Улсын мал аж ахуйн салбар нь хөдөөгийн иргэдийн амьжиргааны цөм бөгөөд тус улсын ДНБ-ий ихээхэн хувийг (5% гаруй) бүрдүүлдэг. Тужийн бэлчээрийн 70 орчим хувь нь өөр өөр түвшний талхагдалд нэрвэгдсэн тул тус салбар нь бэлчээрийн доройтол болон уур амьсгалын стрессээс үүдэлтэй ачаалалд улам бүр өртөж байна. Одоогийн ердийн ажиллагааны (BAU) бодлогын хүрээнд малын тоо толгой үргэлжлэн өсөж, экосистемийн менежмент хязгаарлагдмал байгаа нь бүтээмжийг бууруулж, цаашид малчдын орлогыг бууруулахад хүргэх төлөвтэй байна. Энэхүү товч танилцуулга нь одоогийн ердийн ажиллагааны (BAU) хувилбарыг тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хэмжээг өргөжүүлж, мал аж ахуй болон бэлчээрийн менежментийг сайжруулах Тогтвортой экосистемийн менежмент (SEM) замналтай харьцуулсан Зорилтот хувилбарын шинжилгээг (TSA) хураангуйлж, энэхүү шилжилтийн урт хугацааны эдийн засгийн нөлөөллийг (2025-2050) тоон утгаар харуулж байна.

BAU хувилбар нь мал ахуйн салбарт хэмжигдэхүйц эдийн засгийн алдагдал дагуулж байна.

Одоогийн практикийн хүрээнд бэлчээрийн үргэлжилсэн доройтол болон системийн уян хатан байдлын чанарын бууралтаас үүдэн мал аж ахуйн цэвэр орлого 2025-аас 2050 оны хооронд ойролцоогоор 153.8 сая ам.доллараар (8% бууралт) буурах төлөвтэй байна.

SEM-д шилжих нь эдийн засгийн үлэмж давуу талыг бий болгоно.

Тусгай хамгаалалттай газар нутгийг өргөжүүлж, менежментийг сайжруулснаар төсөөлөгдөж буй алдагдлыг бууруулан эргүүлж, SEM хувилбарын хүрээнд мал аж ахуйн жилийн цэвэр орлого 2050 он гэхэд 422.1 сая ам.доллараар (24%-ийн өсөлт)

нэмэгдэнэ. BAU хувилбараас SEM хувилбарт шилжсэний хуримтлагдсан цэвэр өнөөгийн үнэ цэнэ ойролцоогоор 681.5 сая ам.доллар (2025-2050) буюу Монгол Улсын 2024 оны ДНБ-ий 3% орчимтой тэнцэнэ.

Ашиг тус нь шилжилтийн анхны үе шатны дараа бий болно.

Сүргийн бүтцийн зохицуулалт болон менежментийн өөрчлөлтүүд нь богино хугацаанд бууралт үүсгэх хэдий ч SEM замнал нь 2032 он гэхэд BAU хувилбарыг эдийн засгийн хувьд даван гарч, улмаар ашиг тус нь цаашид үргэлжлэн өснө.

Эдгээр үр дүн нь бодлогын дараах 3 арга хэмжээг дэмжиж байна: Улсын Их Хурлаас Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг батлах, уг хуульд хэдийн агуулагдсан олон нийтийн оролцоо болон санхүүжилтийн заалтуудыг хэрэгжүүлэх, мөн малчдад зориулсан ойрын хугацааны санхүүжилтийг шинээр хөтөлбөр үүсгэхгүйгээр одоо байгаа хөтөлбөрүүдээр дамжуулан олгох.

Улсын Их Хурал Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг батлах; тусгай хамгаалалттай газрын захиргаанд болон сумууд тус хуулийн орчны бүсийн зөвлөл болон Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн заалтуудыг хэрэгжүүлэх; мөн Мөнхийн Монгол санаачилгын санхүүжилт нь BAU хувилбарын дор мал ахуйн жилийн цэвэр орлого илүү өндөр байх 2025-2031 оны шилжилтийн үе шатанд чиглэх шаардлагатай.

Агуулга

© CHRIS PAGUE/TNC

Мөнхийн Монгол санаачилга нь улсынхаа нийт нутаг дэвсгэрийн 35%-ийг 2050 он гэхэд хамгаалалтад авах, тусгай хамгаалалттай газар нутгийн менежментийг сайжруулах болон орон нутгийн тогтвортой хөгжлийг ахиулах Алсын хараа 2050 амбицтай зорилгуудыг дэмжихийн тулд ирэх 15 жилийн хугацаанд 198 сая ам.долларыг дайчлахаар төлөвлөж байна. Байгаль хамгааллын тогтвортой санхүүжилтийн төсөл (PFP) санаачилга болох Мөнхийн Монгол нь Монгол Улсын Засгийн газар, Дэлхийн байгаль хамгаалах байгууллага болон Монголын байгалийн өв сан нарын тохиролцсон түншлэл бөгөөд 2024 онд албан ёсоор нээлтээ хийсэн. Энэхүү санаачилга нь нэмэлтээр 14.4 сая гектар газар болон усны нөөцийг хамгаалалтад авах, 47 сая гектар тусгай хамгаалалттай газар нутгийн менежментийг бэхжүүлэх, мөн тусгай хамгаалалттай газар нутгаас гадуурх 34 сая гектар талбайд тогтвортой ба уур амьсгалын өөрчлөлтөд тэсвэртэй практикийг өргөжүүлэхийг зорилго болгож байна. Мөнхийн

Монгол санаачилга нь байгаль хамгаалал болон хөгжлийн эдгээр тодорхой зорилтуудыг Монгол орны өнцөг булан бүрд бүгд найрамдах биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, уур амьсгалын өөрчлөлтөд тэсвэртэй байдлыг хангах болон орон нутгийн иргэдэд зориулсан тогтвортой эдийн засгийн боломжийг урт хугацаанд санхүүжүүлэхэд чиглэсэн шинэлэг санхүүжилтийн механизмуудтай хослуулж байна.

Мөнхийн Монгол санаачилгын хүрээнд бий болгосон санхүүжилтийн сувгуудын хамт эдгээр хөрөнгө оруулалтын хууль эрх зүй болон институцийн суурийг бэхжүүлэхийн тулд үндэсний хэмжээний бодлогын өөрчлөлтүүдийг хийх шаардлагатай болно. Эдгээр бодлогын өөрчлөлт нь зөвхөн байгалийн унаган газруудыг хамгаалаад зогсохгүй, тухайн байгалийн ландшафтаас шууд хамааралтай Монгол Улсын эдийн засагт нэн чухал ач холбогдолтой юм:

Монгол орны бэлчээрийн ойролцоогоор 70% нь ямар нэг хэмжээгээр талхлагдаж, доройтсоны дээгүүр энэ нь дэлхийн дунджаас даруй хоёр дахин өндөр үзүүлэлт юм. Түүнчлэн эдгээр бэлчээр нутгийн ихэнх хэсэг нь орон нутгийн иргэдийн амжиргаа болон Монгол Улсын эдийн засгийг тэтгэхэд нэн чухал ач холбогдолтой байдаг.¹

2024 онд Монгол Улсын ДНБ-ий 7% гаруйг хувийг хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас агнуурын салбар бүрдүүлсэн бөгөөд энэхүү хувь нэмрийн дөрөвний гурваас илүү хувийг мал аж ахуйн салбар бүрдүүлдэг гэж тооцоолж байна.² Монгол Улсын мал аж ахуйн салбар нь нийт нутаг дэвсгэрийн 80% гаруйг буюу 129.3 сая га талбайг эзэлдэг бэлчээрийн газарт түшиглэдэг.³

Нийт өрхийн бараг 20%-ийг эзэлж буй 195 мянга гаруй малчин өрх дөрвөн улирлын турш малаа бэлчээн оторлож, мал ахуйг амьжиргааныхаа үндсэн эх үүсвэр болгон ашиглаж байна.⁴ Мөн мал аж ахуйн салбар нь хөдөлмөр эрхлэлтийн гол эх үүсвэр хэвээр байгаа бөгөөд Монгол Улсад ажил эрхэлж буй дөрвөн хүн тутмын нэг нь мал аж ахуйн салбарт ажиллаж, улсын хэмжээнд 300 мянга гаруй малчин мал маллаж байна.⁵

Уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөгөөр улам бүр даамжирч буй мал аж ахуйн тогтвортой бус өнөөгийн менежмент нь бэлчээрийн даац хэтрэх, тэжээлийн ургац буурах, тусгай хамгаалалттай газар нутгаас эх татах цэвэр усны нөөц багасах болон эдийн засгийн төрөлжилт дутагдах зэрэг экосистемийн үйлчилгээний үнэ цэнийг тооцож чадахгүй хэвээр байвал мал аж ахуйн салбар эдийн засгийн ноцтой алдагдалд орох эрсдэлтэй байна. Энэхүү Зорилтот Хувилбарын Дүн Шинжилгээ (TSA) нь тусгай хамгаалалттай газар нутаг болон мал аж ахуйн салбарын бодлогын хоёр хувилбарын мал аж ахуйн салбарт үзүүлэх эдийн засгийн нөлөөг

харьцуулан судалсан: а) Одоогийн тогтвортой бус бодлого, практикийг ирээдүйд хэвээр үргэлжлүүлэх Өнөөгийн байдлыг хадгалах (BAU) хувилбар, болон б) "Алсын хараа 2050" урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн, "Мөнхийн Монгол" санаачилгын хүрээнд тусгай хамгаалалттай газар нутгийг өргөтгөх, мал аж ахуйн менежментийг сайжруулах замаар хэрэгжүүлэх Экосистемийн тогтвортой менежмент (SEM) хувилбар юм. Бид Экосистемийн тогтвортой менежмент (SEM) бодлогын хувилбарын мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийн цэвэр орлогод үзүүлэх эдийн засгийн нөлөөг Өнөөгийн байдлыг хадгалах (BAU) хувилбартай харьцуулан авч үзлээ.

Энэхүү Зорилтот хувилбарын дүн шинжилгээг (TSA) "Мөнхийн Монгол" байгаль хамгааллын байнгын санхүүжилтийн санаачилгыг (PFP) дэмжих зорилгоор Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хөгжлийн Хөтөлбөртэй хамтран Байгаль Хамгаалал Тэнгэр Газар ТББ-ын захиалгаар боловсруулав.

© MATTHIEU PALEY

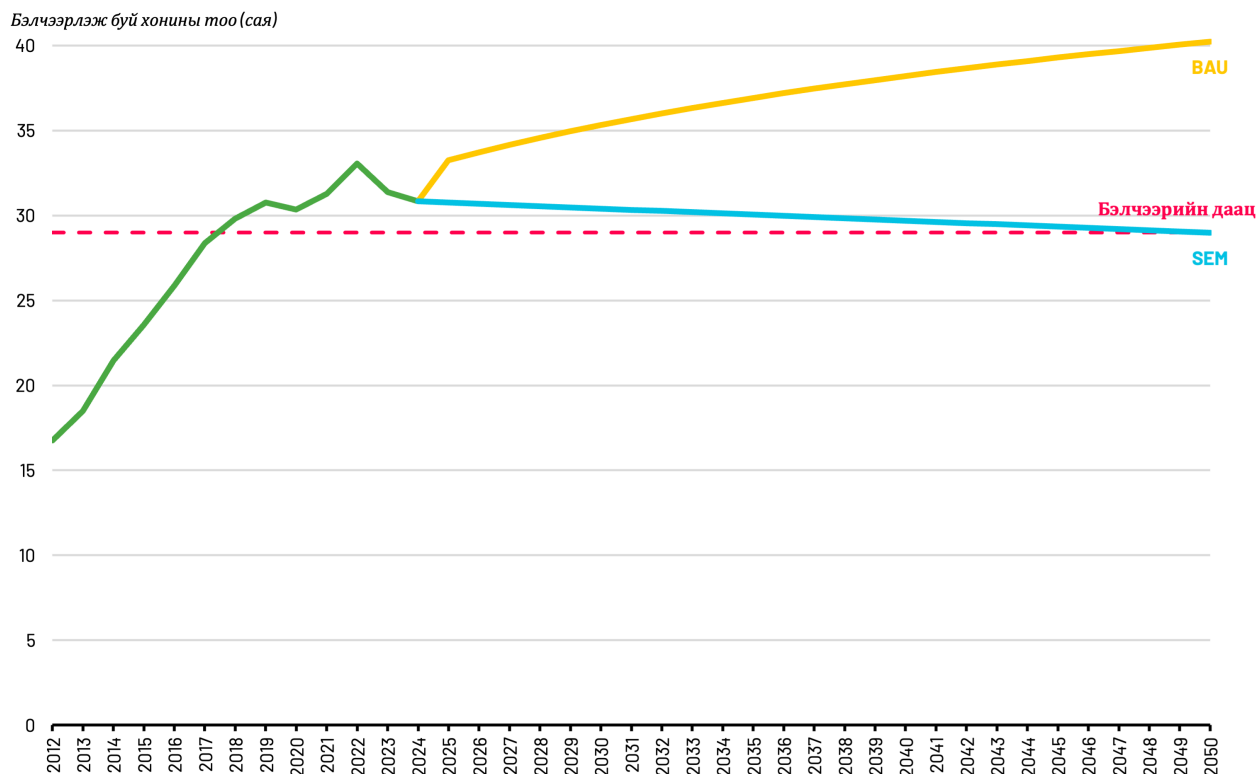
Голлох үр дүнгүүд

BAU (Өнөөгийн байдлыг хадгалах) хувилбарын хүрээнд Монгол Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хэмжээг 2050 он хүртэл 2024 оны түвшин болох 32.8 сая гектар (нийт нутаг дэвсгэрийн 20.8%) дээр тогтвортой хадгалах ба тусгай хамгаалалттай газар нутаг болон тэдгээрийн орчны бүс дэх малын тоо толгой 30.8 сая хонины нэгж байснаас 2050 он гэхэд 40.2 саяд хүрч, 2024 оноос хойших түүхэн өсөлтийн чиг хандлагаа үргэлжлүүлнэ.

Экосистемийн тогтвортой менежмент (SEM) хувилбараар Алсын хараа 2050 урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн, улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хэмжээг 2030 он гэхэд 46.8 сая гектар (нийт нутаг дэвсгэрийн 30%), 2050

он гэхэд 54.7 сая гектар (нийт нутаг дэвсгэрийн 35%) болгон өргөжүүлнэ. Түүнчлэн Экосистемийн тогтвортой менежмент (SEM) хувилбарын хүрээнд менежментийн практикийг сайжруулж, тусгай хамгаалалттай газар нутгийг өргөтгөснөөр малын тоо толгойг 2018 оноос хойш хэтрээд байсан бэлчээрийн даацад нийцүүлэн 2050 он гэхэд бууруулах (бараг 29 сая хонины нэгж болгох) боломж бүрдэнэ.⁶ «Экосистемийн тогтвортой менежмент (SEM) хувилбарт шилжсэнээр малчдад санхүүгийн ашиг тус, мал аж ахуйн салбарт эдийн засгийн өгөөж бий болох бөгөөд эдгээрийг дараагийн хэсэгт дэлгэрэнгүй авч үзнэ.

Зураг 1: Тусгай хамгаалалттай газар нутаг болон орчны бүсийн малын тоо BAU хувилбараар тасралтгүй өсөх бол SEM хувилбараар 2050 он гэхэд бэлчээрийн даацад буцаж хүрнэ.

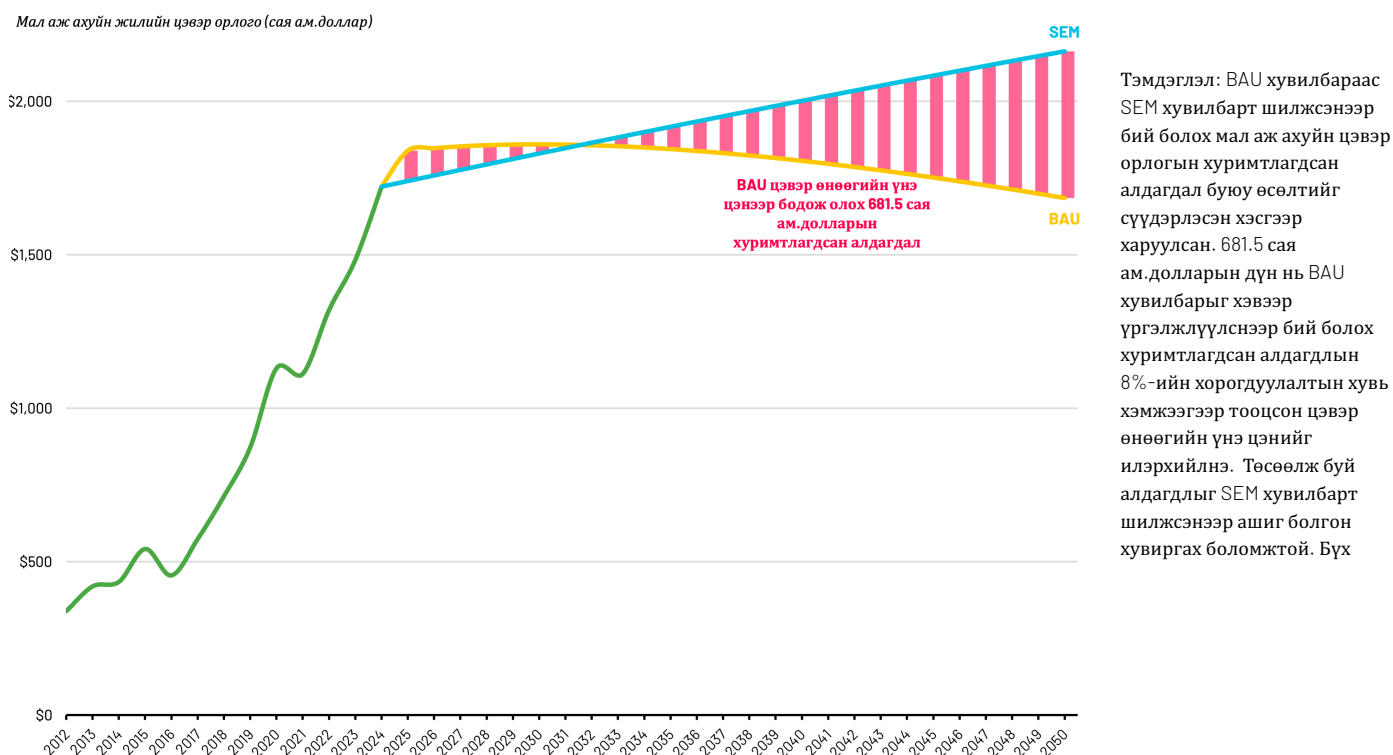
Эх сурвалж: Ганзориг Гончигсумлаа, Энх-Амгалан Гуржав, Мөнх-Од Сүхбаатар, Ариунболд Батхүү, "Монгол Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээний өргөтгөлөөс мал аж ахуйн салбарт үзүүлэх экосистемийн үйлчилгээний эдийн засгийн хувь нэмэр: Зорилтот хувилбарын дүн шинжилгээ", зөвлөх үйлчилгээний тайлан, Байгаль Хамгаалал Тэнгэр Газар ТББ-д зориулан бэлтгэв, 2026 оны 6 сарын 25.

BAU-аас SEM хувилбарт шилжихэд гарах санхүү болон эдийн засгийн нөлөөлөл

TSA-ийн үр дүнгээс харахад BAU хувилбарыг үргэлжлүүлбэл 2025 оноос 2050 он хүртэл мал аж ахуйн жилийн цэвэр орлого 153.8 сая ам.доллараар (8%-иар) буурч, улмаар малчдын өрхийн орлого болон салбарын эдийн засагт сөргөөр нөлөөлөхөөр байна (Зураг 2-ыг үзнэ үү). SEM хувилбарт шилжсэнээр эдийн засгийн энэхүү алдагдлаас зайлсхийхээс гадна түүнийг эдийн засгийн өгөөж болгон хувиргах боломжтойгөөрөөр хэлбэл, SEM хувилбарын дагуу мал аж ахуйн цэвэр орлого тухайн хугацаанд 422.1 сая ам.доллараар (24%-иар) өснө. Энэхүү шилжилт нь эцсийн дүндээ Монгол

Улсын 195 мянган малчин өрхөд ашиг тусаа өгнө. 2025–2050 оны хугацаанд BAU-гаас SEM-д шилжсэнээр, хуримтлагдсан цэвэр өнөөгийн үнэ цэнэ (8%-ийн хорогдуулалтын хувиар тооцоход) 681.5 сая ам.доллараар нэмэгдэх бөгөөд энэ нь Монгол Улсын 2024 оны ДНБ-ий бараг 3%-тай тэнцэх хэмжээ юм.⁷ Эдгээр үр дүн нь тусгай хамгаалалттай газар нутгийг өргөжүүлэх, сайжруулах болон мал аж ахуйн менежментийг боловсронгуй болгоход оруулах хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх шаардлагатайг нотлохуйц хүчтэй баримт болж байна.

Зураг 1: Монгол Улсын мал аж ахуйн салбарт BAU хувилбараас SEM хувилбарт шилжсэнээр 2032 оноос эхлэн мал аж ахуйн жилийн цэвэр орлого нэмэгдэнэ.

Тэмдэглэл: BAU хувилбараас SEM хувилбарт шилжсэнээр бий болох мал аж ахуйн цэвэр орлогын хуримтлагдсан алдагдал буюу өсөлтийг сүүдэрлэсэн хэсгээр харуулсан. 681.5 сая ам.долларын дүн нь BAU хувилбарыг хэвээр үргэлжлүүлснээр бий болох хуримтлагдсан алдагдлын 8%-ийн хорогдуулалтын хувь хэмжээгээр тооцсон цэвэр өнөөгийн үнэ цэнийг илэрхийлнэ. Төсөөлж буй алдагдлыг SEM хувилбарт шилжсэнээр ашиг болгон хувиргах боломжтой. Бүх

Эх сурвалж: Байгаль Хамгаалал Тэнгэр Газар; мөн Ганзориг Гончигсумлаа, Энх-Амгалан Гуржав, Мөнх-Од Сүхбаатар, Ариунболд Батхүү нарын "Монгол Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөснөөр мал аж ахуйн салбарт үзүүлэх экосистемийн үйлчилгээний эдийн засгийн хувь нэмэр: Зорилтот хувилбарын дүн шинжилгээ", зөвлөх үйлчилгээний тайлан, Байгаль Хамгаалал Тэнгэр Газар ТББ-д зориулан бэлтгэв, 2026 оны 6 сарын 25.

Бодлогын Зөвлөмж

© AMY SCHREI/TNC

Энэхүү зорилтот хувилбарын шинжилгээний үр дүнгээс харахад SEM хувилбарыг хэрэгжүүлснээр 2032 оноос эхлэн мал аж ахуйн салбарт эдийн засгийн цэвэр ашиг бий болох боломжтой. SEM хувилбарт шилжихэд шаардлагатай хууль эрх зүйн болон институцийн бодлогын өөрчлөлтүүдийн ихэнхийг УИХ-аар хэлэлцэгдэж буй Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгад тусгасан байна. Үүнээс гадна Байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтийн яам (МЕСС)-тай хамтран Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах, Биологийн олон янз байдлын санхүүжилтийн санаачилга (BIOFIN)-ын дэмжлэг авах зэрэг бусад өөрчлөлтүүдийг мөн хэрэгжүүлэхээр тусгасан байна. Доорх зөвлөмжүүд нь шинэчилсэн хуулийг батлуулах, уг хуульд малчин иргэдийн хувьд аль хэдийн тусгагдсан зохицуулалтуудыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, мөн SEM-д шилжилтийн зардлаас шалтгаалан SEM хувилбарын жилийн цэвэр мал аж ахуйн орлого BAU хувилбараас бага байх шилжилтийн үеийг (2025–2032) санхүүжүүлэхэд чиглэж байна. Энэ хүрээнд дараах зөвлөмжийг дэвшүүлж байна:

УИХ-аас Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг батлах үйл явцыг түргэтгэх нь зүйтэй.

Энэхүү хуульд SEM хувилбарт шилжихэд нэн чухал ач холбогдолтой дараах зохицуулалтуудыг тусгасан. Үүнд: экологийн даацад суурилсан ерөнхий болон менежментийн төлөвлөлт (31.2, 32.3 дугаар зүйл), хамтын удирдлагын албан ёсны зарчим (33.1.9 дүгээр зүйл), малчдын төлөөллийг оролцуулсан хамгаалалтын бүсийн засаглалын бүтэц (28.2.3 дугаар зүйл), мөн гүйцэтгэлд суурилсан санхүүжилт (55.1.2 дугаар зүйл) багтана. Эдгээр чухал зохицуулалтуудыг үл харгалзан, хуулийг орон нутгийн түвшинд хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нэмэлт журам, зохицуулалтыг боловсруулж батлах шаардлагатай байна. Тухайлбал, 2025–2032 оны шилжилтийн үеийг дэмжих орон нутгийн санхүүгийн хэрэгслүүдийг тодорхой болгох шаардлагатай. Санхүүгийн хэрэгслүүдэд малчин өрхүүдийн хөнгөлөлттэй зээлийн хүртээмжийг сайжруулах (тухайлбал, санал болгож буй “Ногоон малчин” санхүүжилтийн зээл) болон санхүүгийн байгууллагуудын эрсдэлийг

бууруулахад чиглэсэн холимог санхүүжилтийн загварыг ашиглан хөнгөлөлттэй даатгалын бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх зэрэг арга хэмжээ багтаж болно. Үүнийг төрийн өмчит банк болон хувийн хэвшлийн/арилжааны санхүүгийн байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэх боломжтой. Монголын малчин өрхүүд Хаан Банк зэрэг арилжааны банкнуудын зээл болон бичил зээлийн үйлчилгээнд албан ёсоор хамрагдах боломжтой боловч өндөр хүүтэй зээл (ихэвчлэн 30%-иас давдаг), барьцааны хатуу шаардлага, уур амьсгалын эрсдэл, цочролууд нь жижиг малчин өрхүүдийг тогтвортой бүтээмжийг нэмэгдүүлэхийн оронд давтагдсан өрийн мөчлөгт орох нөхцөлд хүргэдэг.⁸

Хуульд аль хэдийн тусгагдсан иргэдийн оролцоо болон газар ашиглалтын зохицуулалтыг одоо мөрдөж буй газрын тухай хууль тогтоомжтой нийцүүлэн үр дүнтэй хэрэгжүүлэх.

28 дугаар зүйлд заасан, малчдын төлөөллийг оролцуулах суудалтай бөгөөд төсөв зарцуулах эрх бүхий Хамгаалалтын бүсийн зөвлөлүүдийг бүх хамгаалалтын бүсэд байгуулж, үйл ажиллагааг нь хэрэгжүүлэх. Малчдын өвөлжөө, хаваржааны гэрчилгээ авах боломжийг (41.6 дугаар зүйл) болон амьжиргааг дэмжих санхүүжилтийг (29.2.4 дүгээр зүйл) нэн тэргүүнд тавьж, 32.3 дугаар зүйлд заасан экологийн даац болон бүсчлэлийн шаардлагыг мөрдүүлэх. Бэлчээр ашиглалтад нөлөөлөх аливаа нэмэлт, өөрчлөлтийг Газрын тухай хууль, Газрын төлбөрийн тухай хууль болон холбогдох бусад эрх зүйн зохицуулалттай нийцэж байгаа эсэхийг шалгаж, хууль хоорондын зөрчил үүсэхээс сэргийлэх.

Экологийн даацад суурилсан менежментийг дэмжих зорилгоор үндэсний хэмжээний бэлчээрийн хэмжилт, тайлагнал, баталгаажуулалт (MRV) болон мониторингийн тогтолцоог бэхжүүлэх.

Малын тоо толгойн зохистой түвшний шийдвэр гаргалтыг мэдээллээр хангах, нөхөн сэргээлтийн үр дүнг хэмжих, мөн Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга болон Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг дэмжих зорилгоор экологийн

мониторинг, газарзүйн орон зайн шинжилгээ болон экосистемийн төлөв байдлын үнэлгээг нэгдсэн аргачлалаар тогтмол хэрэгжүүлэх.

Тогтвортой бэлчээрийн менежментэд чиглэсэн хөрөнгө оруулалтыг уялдуулах үндэсний платформ болгон Тал нутгийн үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг ашиглах.

Бэлчээрийг нөхөн сэргээх, уур амьсгалын өөрчлөлтийг даван туулах чадварыг дээшлүүлэх болон мал аж ахуйн тогтвортой үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хамтын зорилтуудыг хэрэгжүүлэхийн тулд "Мөнхийн Монгол" хөтөлбөр, "Монголын байгалийн өв сан", улсын төсвийн санхүүжилт болон олон улсын доноруудын эх үүсвэрийг нэгдмэл зохион байгуулалтад оруулж, уялдуулах.

BAU-гаас SEM хувилбарт шилжих шилжилтийг (2025–2031) бүрэн дэмжихэд шаардлагатай санхүүжилтийн хэрэгцээ буюу санхүүжилтийн зөрүүг тодорхойлж, уг зөрүүг нөхөхийн тулд шинээр төрийн санхүүжилт хүсэх бус, харин одоо хэрэгжиж буй хөтөлбөрүүдийг уялдуулах.

Тухайлбал, Mongolian Nature's Legacy Foundation-ийн Accelerator хөтөлбөрөөр дамжуулан малчдад чиглэсэн туршилтын санхүүжилтийг (Eternal Mongolia-ийн хүрээнд дөрвөн жилийн хугацаанд 5 сая ам.доллараас дээш) олгож, 2025–2032 оны санхүүжилтийн зөрүүг нөхөхөд чиглүүлэх боломжтой.

Байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтийн яам (MECC)-тай хамтран хэрэгжүүлж буй Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн (NRUF) хэрэгжилтийг сайжруулах шинэчлэлийг, үүнд BIOFIN-ийн зөвлөмжүүдийг тусган шууд дэмжих, мөн нэмэлт санхүүжилтийн механизм болгон үр дүнд суурилсан экосистемийн үйлчилгээний төлбөр (PES)-ийн тогтолцоог судлан хэрэгжүүлэх.

Монгол Улс 2025 онд Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн (NRUF) төлөвлөсөн орлогын 95.4%-ийг бүрдүүлсэн боловч байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхэд хуулийн дагуу зарцуулах ёстой

дүнгийн ердөө 45.15%-ийг баталж, бодитоор зарцуулсан байна. NRUF-ийн хөрөнгийн ашиглалтыг нэмэгдүүлэхийн тулд нэмэлт зарцуулалтын механизмуудыг ашиглаж болно. Тухайлбал, экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийн (PES) механизмыг нэвтрүүлэх боломжтой. Учир нь 2014 оны байдлаар уг механизм нь Монгол Улсын Засгийн газрын “Ногоон хөгжлийн стратеги”-д тусгагдсан байсан хэдий ч бие даасан зах зээлийн механизмын хувьд өргөн хүрээнд, системтэйгээр хэрэгжиж байгаагүй.⁹ Мэргэшсэн хувийн байгууллага эсвэл орон нутгийн сангаар дамжуулан хэрэгжүүлэх PES нь NRUF-ийн орлогыг зориулалтын дагуу зарцуулах тусгай суваг болж, тусгай хамгаалалттай газар нутаг болон түүний орчим дахь экологийн ач холбогдол бүхий бүсүүдэд байгалийн нөөцийн менежментэд зориулсан хөрөнгийг бүрэн ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлэхийн зэрэгцээ орон нутгийн малчдын уг санхүүжилтэд хамрагдах, түүнийг ашиглах чадавхыг бэхжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж болно.

Малын тоо толгойд нэгдсэн нэг хязгаарлалт тогтоохын оронд бэлчээрийн ачаалалд хамгийн ихээр нөлөөлж буй малчдад

чиглүүлэн, Орон нутагт түшиглэсэн байгалийн нөөцийн менежмент (CBNRM) стратегийн малын тоо хэмжээнээс хамаарсан, зах зээлд суурилсан арга хэрэгслүүдийг хэрэгжүүлэх.

Байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтийн яамны (MECC) боловсруулсан CBNRM стратегийн төсөлд дурдсанаар, 500-аас дээш толгой малтай малчид нийт малчдын 13%-ийг эзэлдэг боловч бэлчээрийн даацад учирч буй дарамтын дийлэнхийг бий болгодог. Харин нийт малчдын 61.7% нь 200-аас цөөн толгой малтай бөгөөд тэдгээрийн дийлэнх нь халамжийн дэмжлэгээс хамааралтай байна. Энэ стратегид хамгийн олон малтай бүлэгт гүйцэтгэлд суурилсан ногоон зээл болон өндөр зэрэглэлийн баталгаажуулалтын тогтолцоо, харин хамгийн цөөн малтай бүлэгт байгаль хамгаалалтай уялдсан орлого (байгаль хамгаалагчийн цалин, экосистемийн үйлчилгээний төлбөр) зэрэг нэмэлт амьжиргааны эх үүсвэрийг санал болгож байна. Эдгээр нь Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны эдийн засгийн арга хэрэгслийг ашиглах тухай илэрхийлсэн, байр суурьтай нийцэх зах зээлд суурилсан арга хэрэгслүүд юм.

Төгсгөлийн тэмдэглэл

- 1 Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хөгжлийн Хөтөлбөр. "Хээр талыг сэргээх нь: Цөлжилттэй тэмцэх Монголын амьд лаборатори." 2025 оны Дөрөвдүгээр сарын 17. <https://www.undp.org/mongolia/stories/reviving-steppe-mongolias-living-laboratory-combating-desertification>.
- 2 Дэлхийн Банк, "ДНБ (одоогийн ам.доллараар) – Монгол Улс," World Development Indicators, 2026 оны 6 дугаар сарын 23-нд хандсан, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=MN>; НҮБ-ын Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллага, "SCALA Хөтөлбөр: Монгол Улс," Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллага, 2026 оны 6 дугаар сарын 23-нд хандсан, <https://www.fao.org/in-action/scala/countries/mongolia/en>.
- 3 Монгол Улсын Үндэсний статистикийн хороо, "Монгол Улсын нэгдсэн газрын сангийн тайлан, аймаг, нийслэл, нэгдсэн газрын сан болон оноор", DT_NSO_2400_015V4 хүснэгт, Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан, 2025 оны 6 дугаар сарын 25-нд шинэчилсэн, 2026 оны 8 дугаар сарын 11-нд хандсан, https://data.1212.mn/pxweb/en/NSO/NSO__Economy.%20environment__Environment/DT_NSO_2400_015V4.px/.
- 4 Үндэсний статистикийн хорооноос мэдээлснээр хамгийн сүүлийн үеийн мэдээлэл болох 2024 оны байдлаар Монгол Улсад 997 мянган өрх байна. Эх сурвалж: Монгол Улсын Үндэсний статистикийн хороо, "Малын нийт тоо толгой 57.6 саяд хүрч, өмнөх оноос 10.9%-иар буурлаа," 2024 оны мал тооллогын дүн, 2025 оны 1 дүгээр сарын 16-нд нийтэлсэн, 2026 оны 8 дугаар сарын 11-нд хандсан, https://downloads.1212.mn/Llw4s_EFj0rbSK-PjdqG-Ml32-0z_2eJB-caGto_.pdf.
- 5 Монгол Улсын Үндэсний статистикийн хороо, "Малын нийт тоо толгой 57.6 саяд хүрэв."
- 6 Загварчлал болон мэдээллийн хязгаарлагдмал байдлаас шалтгаалан тус TSA (Зорилтот хувилбарын дүн шинжилгээ) нь SEM хувилбарын дагуу малын тоо толгойг бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах үед малчдын практикт гарах тодорхой өөрчлөлтүүдийг, тухайлбал зах зээлийн нэмэгдэл урамшуулал, зах зээлийн хүртээмжийн өөрчлөлт, борлуулах бүтээгдэхүүний төрлийн өөрчлөлт зэрэг хүчин зүйлсийн нөлөөг бүрэн тусгаж чадаагүй болно.
- 7 Монгол Улсын 2024 оны ДНБ-ийг 23.79 тэрбум ам.доллар гэж тооцоолж байна. Эх сурвалж: Дэлхийн Банк, "ДНБ (одоогийн ам.доллараар) – Монгол Улс." Цэвэр өнөөгийн үнэ цэнийн бүх тооцооллыг 8%-ийн хорогдуулалтын хувь хэмжээгээр тооцсон болно. Бүх дүнг ам.долларт хөрвүүлэхдээ ам.долларыг 2,941 төгрөгтэй тэнцэх ханшаар тооцсон болно. Эдгээр хоёр таамаглал нь Мөнхийн Монгол төслийн санхүүгийн төлөвлөлтөд ашигласан таамаглалтай нийцэж байна.
- 8 Jian Zhang, Lynn Huntsinger, Yanbo Li, and Wenjun Li, "Is Microcredit a Form of Risk for Pastoral Households of Inner Mongolia's Semiarid Rangelands?," *Rangeland Ecology & Management* 71, no. 3 (2018 оны тавдугаар сар): 382–388, <https://doi.org/10.1016/j.rama.2017.12.011>.
- 9 Азийн хөгжлийн банк, *Монгол Улсын бэлчээрийг тогтвортой байлгах нь: Бэлчээрийн болон бусад төрлийн малын бэлчээр нутгийн байгаль орчны үйлчилгээний төлбөрийн талаарх олон улсын туршлага* (Филиппин Улс, Мандалуйонг хот: Азийн хөгжлийн банк, 2014), <https://www.adb.org/publications/making-grasslands-sustainable-mongolia-international-experiences-payments-environmental>.

Зөвлөмж болгож буй эшлэл

The Nature Conservancy and United Nations Development Programme. *Монгол Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийг өргөтгөх болон тэдгээрийн дотор ба орчимд бэлчээрийн мал аж ахуйн тогтвортой менежментийг сайжруулахад оруулах хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх эдийн засгийн нөлөөлөл: Зорилтот хувилбарын шинжилгээ*. Бодлогын тэмдэглэл №7. Арлингтон, Виржиниа, АНУ: The Nature Conservancy and United Nations Development Programme, 2026 оны 8 дугаар сар.

Талархал

Зохиогчид: Marlon Flores, Oyuntulkhur Bandi, Martha Rogers, Blinne Finnegan

Хувь нэмэр оруулагчид: Ganzorig Gonchigsumlaa, Enkh-Amgalan Gurjav, Munkh-Od Sukhbaatar, Ariunbold Batkhuu, Rachel Young, Munkhnasan Tsevegmid

© MATTIEU PALEY

The Nature
Conservancy

